

ZNACZENIE AGROTURYSTYKI W DOCHODOWOŚCI GOSPODARSTW ROLNYCH NA PRZYKŁADZIE POLSKI POŁUDNIOWO-WSCHODNIEJ

EWA PAŁKA-ŁEBEK

Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach
e-mail: ewa.palka@ujk.edu.pl

SŁOWA KLUCZOWE

gospodarstwa rolne, agroturystyka, obszary wiejskie, Polska południowo-wschodnia

STRESZCZENIE

Jednym z rodzajów działalności gospodarczej na obszarach wiejskich jest agroturystyka, która rozwija się w ścisłym związku z funkcją rolniczą.

W artykule oceniono znaczenie agroturystyki jako czynnika aktywizacji wsi i źródła uzyskiwania dodatkowych dochodów na obszarach wiejskich Polski południowo-wschodniej. Opracowanie prezentuje wyniki badań ankietowych dotyczących m.in. oceny możliwości podejmowania działalności agroturystycznej oraz dochodów z niej uzyskiwanych. W pracy zawarto również ocenę perspektyw rozwoju agroturystyki na badanym obszarze.

Rozwój agroturystyki przynosi rolnikom dodatkowe dochody. Ta forma ich uzyskiwania jest bardzo popularna wśród rolników w wielu krajach, również tych najbardziej rozwiniętych.

Przeciętnie agroturystyka w Polsce południowo-wschodniej zapewnia 20–30% dochodów gospodarstw rolnych. Niemal 6% właścicieli badanych gospodarstw określiła wzrost dochodów pod jej wpływem na 40–50%.

Wprowadzenie

Transformacja ustrojowa, rozpoczęta w Polsce w latach 90. XX w., przyniosła duże zmiany w zakresie funkcjonalności wsi oraz uwypukliła wiele niekorzystnych problemów, które dotknęły wieś i rolnictwo (Bański, 2016). Niska produktywność, utrata przez rolnictwo znaczenia jako sektor tworzący miejsca pracy dla mieszkańców wsi oraz ich spadek dochodów przyczyniły się do tego, iż produkcja rolnicza stała się niewystarczającym źródłem utrzymania ludności rolniczej (Jasińska, 2008). W 2014 r. przeciętne roczne dochody netto do dyspozycji w przeliczeniu na osobę w gospodarstwach domowych rolników wynosiły 10 193 zł i były o 60% niższe niż dochody pracowników w innych sektorach gospodarki narodowej, które wynosiły 16 922 zł (GUS, 2015).

W rolnictwie Polski południowo-wschodniej przeważa sektor indywidualnych gospodarstw rolnych. Obszar ten, na który składają się województwa lubelskie, małopolskie, podkarpackie

i świętokrzyskie, charakteryzuje się znacznie rozdrobnionym rolnictwem (Musiał, Wojewodziec, 2009). W 2010 r. indywidualne gospodarstwa rolne zajmujące mniej niż 5 ha stanowiły duży odsetek ogólnej liczby gospodarstw w województwach przyjętych do analizy. Najwyższy odnotowano w województwach małopolskim – 83,52% i podkarpackim – 81,9%. Nieco niższy był w województwie świętokrzyskim – 75,82%, zaś najniższy w lubelskim – 53,79% (GUS, 2012).

Dużą szansą dla małych rodzinnych gospodarstw rolnych jest poszukiwanie nowych, pozarolniczych miejsc pracy (Sznajder, Przezbórska, 2006). Dla przeważającej części gospodarstw niezbędnym warunkiem przetrwania będzie znalezienie dodatkowego, alternatywnego wobec rolnictwa źródła utrzymania. Niesprzyjająca sytuacja ekonomiczna wywarła wpływ na tradycyjne gospodarstwa rolne, w których konieczne okazało się łączenie dochodu z kilku różnych źródeł. Spośród wielu kierunków działalności pozarolniczej na obszarach wiejskich istotną gałęzią lokalnej gospodarki w wielu regionach kraju stało się świadczenie usług turystycznych (Bednarek-Szczepańska, Bański, 2014).

Obecnie coraz więcej rolników w Polsce podejmuje działalność usługową, handlową, produkcyjną, rzemieślniczą, wykorzystując do tego zasoby własnego gospodarstwa. Jednym z pozarolniczych źródeł dochodu jest turystyka, coraz chętniej uprawiana szczególnie na obszarach atrakcyjnych turystycznie (Pałka, 2014).

Powszechny Spis Rolny przeprowadzony przez Główny Urząd Statystyczny w 2010 r. wykazał, że pozarolniczą działalność gospodarczą na własny rachunek prowadziło 372 487 gospodarstw rolnych (16,4% ogółu jednostek w kraju), podczas gdy w 2002 r. 363 400 (wzrost o 2,4%) (GUS, 2012).

U źródeł podjętych badań leży założenie, że agroturystyka jest formą turystyki występującej na obszarach wiejskich. Wpisuje się ona w kontynuację istniejącej w Polsce tradycji wypoczynku na wsi, ale wyznacza nowy sposób kreowania ruchu turystycznego na obszarach wiejskich. W wielu regionach kraju postrzegana jest ona jako remedium na trudną sytuację społeczno-ekonomiczną gospodarstw rolnych. Agroturystyka nie stanie się jedynym i powszechnym sposobem rozwiązania ekonomicznych problemów polskich rolników, lecz w pewnym stopniu może przyczynić się do rozwiązania trudności sektora rolnictwa, szczególnie na obszarach atrakcyjnych turystycznie (Bański, 2000). W literaturze powszechnie podaje się (Wojciechowska, 2006, 2009; Woźniak, 2000; Zawadka, 2010), że rozwój usług turystycznych na terenach wiejskich jest jednocześnie kółem napędowym innych podmiotów gospodarczych. Typową formą działalności turystycznej prowadzonej w gospodarstwach rolnych jest agroturystyka, będąca realnym źródłem dodatkowych dochodów. Największe zaś szanse wzrostu gospodarczego na rolniczych obszarach problemowych wiążą się z rozwojem wielofunkcyjnym.

Na obszarach wiejskich w kraju często zauważa się niewykorzystane zasoby mieszkaniowe, lecz rolnicy pomimo ich istnienia nie podejmują się świadczenia usług dla turystów, gdyż wiąże się to z koniecznością spełnienia wielu warunków. Nie zaobserwowano związku rezerw mieszkaniowych z lokalizacją gospodarstw agroturystycznych (Pałka, 2004).

Koncepcja badawcza została oparta na założeniu, że prowadzenie działalności agroturystycznej w gospodarstwach rolnych wpływa pozytywnie na ich kondycję ekonomiczną. W niniejszym opracowaniu podjęto próbę oceny znaczenia agroturystyki w tworzeniu dochodów gospodarstw

rolnych w granicach Polski południowo-wschodniej, tj. w województwach lubelskim, małopolskim, podkarpackim oraz świętokrzyskim.

Materiały i metody badań

Podstawą statystyczną badań były opracowania tematyczne oraz dane pierwotne. Zaliczono do nich wyniki badań terenowych przeprowadzonych w 2014 r. w wybranych gospodarstwach agroturystycznych badanego obszaru. Badania prowadzone były w województwie małopolskim (w powiatach: proszowickim, tarnowskim, wadowickim, miechowskim, brzeskim oraz powiecie Dąbrowa Tarnowska), podkarpackim (w powiatach: leskim, dębickim, tarnobrzeskim, kolbuszowskim, ropczycko-sędziszowskim oraz powiatach Jasło, Stalowa Wola, Brzozów, Rzeszów i Leżajsk), świętokrzyskim (powiaty: starachowicki, ostrowiecki, konecki, włoszczowski, sandomierski, buski, kazimierski, skarżyski, opatowski, pińczowski, staszowski, jędrzejowski oraz kielecki), a także lubelskim (powiaty: świdnicki, puławski, łęczyński, biłgorajski, rycki, lubelski, zamojski, chełmski oraz powiatach Kraśnik, Janów Lubelski, Hrubieszów, Tomaszów Lubelski i Włodawa).

Materiał źródłowy zebrano metodą wywiadu bezpośredniego, natomiast za narzędzie badawcze posłużył kwestionariusz wywiadu. Na potrzeby niniejszego opracowania zwrócono uwagę przede wszystkim na kwestie związane z dochodami z usług turystycznych świadczonych na obszarach wiejskich. Ankietyzacja pozwoliła uzyskać wyczerpujące odpowiedzi na pytania zarówno zamieszczone w kwestionariuszu, jak i te nasuwające się w czasie prac w terenie. Badaniami objęto 610 gospodarstw, z czego do analizy nadawało się 545 kwestionariuszy. Zebrane dane empiryczne po odpowiednim pogrupowaniu opracowano statystycznie i analitycznie metodami analizy i opisu.

Charakterystyka obszaru badań

Województwa Polski południowo-wschodniej odznaczają się peryferyjnym położeniem w porównaniu z innymi obszarami wiejskimi w kraju. Łączy je niski poziom rozwoju społeczno-gospodarczego oraz duże znaczenie rolnictwa i obszarów wiejskich w strukturze demograficznej, społecznej i ekonomicznej. Procesy zachodzące na wsi i w rolnictwie mają w Polsce południowo-wschodniej większy niż w innych częściach kraju wpływ na ogólną sytuację gospodarczą. Połączenie środków finansowych dostępnych w ramach programów Unii Europejskiej ukierunkowanych na wsparcie rolnictwa i obszarów wiejskich z programami strukturalnymi oraz Programem Operacyjnym Rozwój Polski Wschodniej na lata 2007–2013 stało się istotną szansą rozwoju tych województw.

Na terenach wiejskich badanego obszaru mieszka większy odsetek ludności niż średnio w kraju. Duży procent ludności jest silnie powiązany ze strukturą agrarną. Obszary o rozdrobnionym, niskotowarowym i rodzinnym rolnictwie przyciągają większą część ludności niż te, w których dominują większe powierzchniowo gospodarstwa rolne. Województwa lubelskie, świętokrzyskie i podkarpackie znalazły się w krajowej czołówce najaktywniejszych regionów ubiegających się o środki z programu SAPARD (Wilkin, Błąd, Klepacka, 2006).

Główne motywy podejmowania działalności agroturystycznej w świetle wyników badań ankietowych

Na potrzeby niniejszego opracowania przeprowadzono badania pilotażowe gospodarstw agroturystycznych. Pozwoliło to szczegółowo zbadać ofertę agroturystyczną na badanym obszarze. Stwierdzono jej zróżnicowanie w poszczególnych województwach Polski południowo-wschodniej. Zbadane podmioty rolne odznaczają się kilkuletnim stażem w zakresie świadczenia usług turystycznych, a 26% z nich ma ponad 10-letnie doświadczenie w prowadzeniu działalności agroturystycznej. W badanej zbiorowości przeważały gospodarstwa o powierzchni 3–5 ha (stanowiły one łącznie 24,59%) oraz 5–9 ha (24,22%). Zdecydowanie najmniejszy był udział gospodarstw o powierzchni 18–50 ha, które stanowiły zaledwie 8,81% ogółu zbadanych jednostek (tab. 1).

Tabela 1. Powierzchnia gospodarstw agroturystycznych uwzględnionych w badaniu

Wielkość gospodarstwa [ha]	Gospodarstwa w województwach									Odsetek badanych gospodarstw agroturystycznych [%]
	lubelskim		małopolskim		podkarpackim		świętokrzyskim		Ogółem	
1,0–2,9	32	19,6%	15	21,7%	23	21,9%	61	29,3%	131	24,1
3,0–4,9	30	18,4%	16	23,3%	18	17,1%	70	33,7%	134	24,6
5,0–8,9	51	31,3%	15	21,7%	29	27,6%	37	17,8%	132	24,2
9,0–17,9	35	21,5%	18	26,1%	26	24,8%	21	10,1%	100	18,3
18,0–50,0	15	9,2%	5	7,2%	9	8,6%	19	9,1%	48	8,8
Ogółem	163	100%	69	100%	105	100%	208	100%	545	100,0

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań terenowych.

Oferowanie turystom usług noclegowych i żywieniowych pozwala wykorzystać wewnętrzny potencjał rodzinnych gospodarstw rolnych, a także jest źródłem dodatkowych dochodów. Ponadto staje się ono również szansą na tworzenie nowych miejsc pracy dla osób jej pozbawionych.

W zakresie przyczyn podejmowania działalności agroturystycznej w swoich gospodarstwach odpowiedzi respondentów były różne. Większość ankietowanych rolników (aż 92%) we wszystkich badanych województwach deklarowała, że najważniejszym motywem podjęcia decyzji o rozpoczęciu świadczenia usług dla turystów była chęć osiągnięcia dodatkowych dochodów. Fakt ten bezdyskusyjnie odzwierciedla sytuację ekonomiczną badanych podmiotów gospodarczych oraz potwierdza chęć poprawy sytuacji finansowej przez właścicieli.

Ankietowani rolnicy podawali też inne motywy podejmowania usług agroturystycznych, takie jak: nadwyżka powierzchni mieszkalnych, atrakcyjność turystyczna, dogodna lokalizacja czy możliwość zbytu produktów pochodzących z gospodarstwa. Jednak udział ich wskazań był we wszystkich województwach Polski południowo-wschodniej zdecydowanie niższy i wynosił od 17 do 45%. Respondenci deklarowali chęć wykorzystania istniejących nadwyżek mieszkaniowych (45% wskazań).

Badani właściciele gospodarstw rolnych wskazywali także na atrakcyjność turystyczną regionu (31%), możliwość zbytu własnych produktów rolnych (24%) czy korzystne położenie gospo-

darstwa (17%). Miały one zdecydowanie mniejsze znaczenie jako warunki świadczenia usług dla turystów.

Inne wskazywane przez ankietowanych motywy dotyczą kwestii pozaekonomicznych – były to: możliwość kontaktu z ludźmi (11%), sprawdzenie swoich sił poprzez inny rodzaj działalności (9%), chęć nawiązania nowych znajomości (7%).

Respondenci, którzy deklarowali chęć prowadzenia działalności agroturystycznej w przyszłości, mieli dość wyraźnie zarysowaną wizję przyszłych działań czy zamierzeń.

Ocena dochodowości gospodarstw agroturystycznych w świetle wyników badań ankietowych

Właściciele badanych gospodarstw rolnych wskazywali dochód z agroturystyki jako jeden z najistotniejszych motywów podejmowania tej działalności. Respondenci w trakcie wywiadu kwestionariuszowego szacowali wpływ działalności agroturystycznej na zmianę ogólnego dochodu w gospodarstwie rolnym.

Z przeprowadzonych badań wynika, że działalność agroturystyczna może przyczynić się do zwiększenia dochodów gospodarstw rolnych (tab. 2). Niemal 45% respondentów zanotowało ponad 20% wzrost dochodów.

Zaledwie 6% ankietowanych rolników zadeklarowało, iż wpływy ze świadczenia usług turystycznych w żaden sposób nie zmieniły ich sytuacji ekonomicznej. Najczęściej podawali oni, że prowadzenie działalności agroturystycznej spowodowało wzrost ogólnych dochodów o 20–30%, zaś w grupie 32 gospodarstw (5,9%) dochód zmienił się aż o 40–50%.

Tabela 2. Wzrost ogólnych dochodów w gospodarstwie rolnym pod wpływem agroturystyki

Zmiana dochodów	Gospodarstwa w województwach									Odsetek badanych gospodarstw agroturystycznych [%]
	lubelskim		małopolskim		podkarpackim		świętokrzyskim		ogółem	
Dochód nie uległ zmianie	8	4,9%	3	4,3%	4	3,8%	18	8,7%	33	6,1
1,0–5,0%	19	11,7%	5	7,3%	15	14,3%	22	10,6%	61	11,2
5,1–10,0%	20	12,3%	21	30,4%	20	19%	41	19,7%	102	18,7
10,1–20,0%	27	16,6%	20	28,9%	26	24,8%	31	14,9%	104	19,1
20,1–30,0%	42	25,7%	10	14,5%	29	27,6%	49	23,5%	130	23,8
30,1–40,0%	31	19,0%	8	11,7%	6	5,7%	38	18,3%	83	15,2
40,1–50,0%	16	9,8%	2	2,9%	5	4,8%	9	4,3%	32	5,9
Ogółem	163	100%	69	100%	105	100%	208	100%	545	100

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań terenowych.

Niekorzystnym zjawiskiem zaobserwowanym w odniesieniu do oceny głównego źródła utrzymania badanych gospodarstw agroturystycznych jest wysoki udział niezarobkowych źródeł w strukturze dochodów (tab. 3). Zalicza się do nich emerytury, renty oraz różnego rodzaju zasiłki

i świadczenia społeczne. Według wskazań respondentów stanowią one przeciętnie 28,6% (najwięcej w województwie podkarpackim – 30,47% oraz lubelskim – 28,8%).

Tabela 3. Główne źródła utrzymania w badanych gospodarstwach agroturystycznych

Wskazane źródło dochodu	Gospodarstwa w województwach					Odsetek badanych gospodarstw agroturystycznych [%]
	lubelskim	małopolskim	podkarpackim	świętokrzyskim	Ogółem	
Produkcja zwierzęca	19	14	28	48	109	20,00
Produkcja roślinna	25	16	19	42	102	18,70
Agroturystyka	36	15	16	33	100	18,30
Usługi oraz praca poza gospodarstwem rolnym	52	17	24	61	154	28,20
Niezarobkowe źródło utrzymania	47	18	32	59	156	28,60
Inne	5	1	4	–	10	1,80

Suma odpowiedzi nie jest równa 545, ponieważ niektórzy ankietowani rolnicy wskazywali dwa źródła utrzymania jako główne.

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań terenowych.

Podobnie wysoki jest udział przychodów z usług oraz pracy najemnej wykonywanej poza gospodarstwem. Przeciętnie wyniósł on 28,2% (najwięcej w województwie lubelskim – 31,9% oraz świętokrzyskim – 29,3%). Działalność agroturystyczna została wskazana jako główne źródło dochodów przez 18,3% respondentów (najwięcej w województwie lubelskim – 22,0% oraz małopolskim – 21,7%). Tylko 1,5% ogółu ankietowanych właścicieli gospodarstw agroturystycznych podało inne źródło przychodów jako główne. Najczęściej były to wpływy finansowe z pracy za granicą czy pomoc rodziny i krewnych.

Wyniki badań naukowych innych autorów (m.in. Sznajder, Przezbórska 2006) wskazują, że zyski z działalności rolniczej są dla wielu gospodarstw agroturystycznych istotnym składnikiem ich całkowitych dochodów. Tezę tę potwierdzają otrzymane wyniki w odniesieniu do gospodarstw z Polski południowo-wschodniej. Przeciętnie dla niemal 40% ankietowanych podmiotów produkcja rolnicza (roślinna i zwierzęca) była głównym źródłem dochodów (najwięcej w województwie podkarpackim – 44,69% oraz małopolskim – 43,4%). Coraz bardziej rozpowszechniona jest sytuacja, gdy w gospodarstwach o kilku źródłach dochodów działalność typowo rolnicza staje się działalnością dodatkową.

Analiza uzyskanych wyników wskazuje, że na badanym obszarze dla 18,3% respondentów agroturystyka stała się najbardziej rozpowszechnioną formą pozyskiwania środków finansowych. W województwach lubelskim oraz świętokrzyskim największe znaczenie w tworzeniu ogólnego dochodu gospodarstw mają usługi oraz praca poza gospodarstwem rolnym, które osiągnęły tam udziały wynoszące odpowiednio 31,9% i 29,3%. Natomiast w województwie małopolskim duże znaczenia mają niezarobkowe źródła utrzymania (26%) oraz usługi i praca poza gospodarstwem rolnym (24,6%).

Należy wskazać także grupę rolników, którzy zadeklarowali dwa źródła dochodów jako główne. Stanowili oni na badanym obszarze 13,6% (najwięcej w województwie małopolskim – 17,3% oraz podkarpackim – 17,1%) (tab. 3).

Z przeprowadzonych badań wynika, że właściciele ankietowanych gospodarstw rolnych wykazywali się dużą przedsiębiorczością i aktywnością w poszukiwaniu i pozyskiwaniu innych niż produkcja rolnicza źródeł dochodu. Spośród ogółu podmiotów 8,8% z nich czerpało dochody z więcej niż jednego dodatkowego źródła (najwięcej w województwie podkarpackim – 16,19% oraz lubelskim – 11,04%). Jak podają autorzy w literaturze przedmiotu (np. Dębniwska, Tkaczuk, 1997), agroturystyka jest formą przedsiębiorczości, która daje możliwość pozyskania wyłącznie dodatkowego dochodu. Nie staje się ona jedynym źródłem wpływów w gospodarstwie. Jest to sprzeczne z istotą tej formy turystyki. Tę prawidłowość potwierdziły przeprowadzone badania. Przeciętnie dla 75% badanych gospodarstw Polski południowo-wschodniej agroturystyka była głównym sposobem na pozyskiwanie dodatkowych środków finansowych (najwięcej w województwach świętokrzyskim – 76,92% i podkarpackim – 76,19%) (tab. 4).

Na kolejnych pozycjach wskazywanych przez rolników jako dodatkowe źródła dochodów w ich gospodarstwach znalazły się we wszystkich badanych województwach: produkcja zwierzęca (11,92%), produkcja roślinna (10,64%) oraz usługi i praca poza gospodarstwem rolnym (7,15%) (tab. 4).

Tabela 4. Dodatkowe źródła dochodów badanych gospodarstw agroturystycznych

Wskazane źródło dochodu	Gospodarstwa w województwach					Odsetek badanych gospodarstw agroturystycznych [%]
	lubelskim	małopolskim	podkarpackim	świętokrzyskim	ogółem	
Produkcja zwierzęca	23	8	18	16	65	11,92
Produkcja roślinna	19	7	14	18	58	10,64
Agroturystyka	120	50	80	160	410	75,22
Usługi oraz praca poza gospodarstwem rolnym	14	6	7	12	39	7,15
Niezarobkowe źródło utrzymania	4	4	3	6	17	3,11
Inne	1	–	–	3	4	0,73

Suma odpowiedzi nie jest równa 545, ponieważ niektórzy ankietowani rolnicy wskazywali dwa źródła utrzymania jako dodatkowe.

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań terenowych.

Właściciele gospodarstw agroturystycznych zwrócili także uwagę na ocenę dochodowości z usług turystycznych. Udział procentowy dochodów z agroturystyki w ogólnym dochodzie badanych obiektów najczęściej wahał się od 21 do 30% (163 podmioty, tj. 29,9%). Dla niemal 80% badanych jednostek nie przekroczył on 30% ogólnego zysku (78,36%). Natomiast w 21 gospodarstwach (3,85% ogółu) właściciele przyznali, że uzyskane środki finansowe z agroturystyki stanowią ponad połowę ich całkowitego dochodu (tab. 5).

Tabela 5. Ocena dochodowości z prowadzonej działalności agroturystycznej w badanych gospodarstwach

Udział agroturystyki w ogólnych dochodach gospodarstwa	Gospodarstwa w województwach									Odsetek badanych gospodarstw agroturystycznych [%]
	lubelskim		małopolskim		podkarpackim		świętokrzyskim		ogółem	
1–5%	9	5,5%	7	10,2%	11	10,5%	15	7,2%	42	7,74
6–10%	12	7,4%	16	23,1%	16	15,2%	29	13,9%	73	13,39
11–20%	47	28,8%	19	27,5%	29	27,6%	54	26,0%	149	27,33
21–30%	56	34,4%	21	30,5%	23	21,9%	63	30,3%	163	29,90
31–50%	36	22,1%	5	7,3%	18	17,2%	38	18,3%	97	17,79
Powyżej 50%	3	1,8%	1	1,4%	8	7,6%	9	4,3%	21	3,85
Ogółem	163	100%	69	100%	105	100%	208	100%	545	100,00

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań terenowych.

Analizując strukturę dochodów badanych gospodarstw w poszczególnych województwach, można stwierdzić, że agroturystyka miała najwyższy udział w dochodach gospodarstw w województwie podkarpackim. Stwierdzono tam, że ponad 50-procentowy dochód z działalności agroturystycznej osiąga aż 7,61% ogółu zbadanych jednostek.

Chęć uzyskania korzyści ekonomicznych z działalności agroturystycznej była głównym powodem podejmowania przez rolników tego typu usług w prowadzonych przez nich gospodarstwach rolnych.

Fakt, iż niezarobkowe źródła dochodów odgrywają dużą rolę w budżecie rolników, świadczy o niekorzystnej kondycji ekonomicznej badanych gospodarstw rolnych.

Usługi agroturystyczne stanowią główne źródło dochodu w ok. 20% badanych gospodarstw rolnych.

W dłużej funkcjonujących gospodarstwach agroturystycznych, które mają ustabilizowaną sytuację rynkową, działalność typowo rolnicza staje się uzupełniająca w porównaniu z usługami świadczonymi dla turystów.

Perspektywy rozwoju agroturystyki

Z uzyskanych rezultatów wynika, że właściciele gospodarstw rolnych, pomimo deklarowanego zainteresowania działalnością agroturystyczną, oprócz korzyści dostrzegali również rzeczywiste trudności w jej prowadzeniu. Na czołowych miejscach wymieniane były: bariery finansowe, które wskazało aż 58% respondentów, brak odpowiedniego doświadczenia i umiejętności (22%), czy brak czasu, siły i zdrowia (11%).

Badani właściciele gospodarstw rolnych zlokalizowanych we wszystkich województwach Polski południowo-wschodniej wykazywali duży stopień rozpoznania walorów środowiska w najbliższym otoczeniu. Ponadto na ogół dość dobrze wiedzieli, co oprócz walorów przyrodniczych i krajoznawczych może być dla turystów atrakcyjne i ważne. Podawali oni zazwyczaj jednocześnie kilka istotnych aspektów działalności turystycznej w gospodarstwach rolnych. Jako najistotniejsze jej cechy

najczęściej wymieniali: wysoką jakość świadczonych usług (76% wskazań), przystępną cenę (63% wskazań), różnorodność i obfitość atrakcji tworzących produkt turystyczny gospodarstwa (51%) oraz bezpieczeństwo w trakcie pobytu na wsi (42%).

Optymistycznym wnioskiem płynącym z przeprowadzonych badań jest stwierdzenie znacznego zainteresowania ankietowanych rolników możliwością rozwijania dodatkowej formy działalności w przyszłości. Wyniki analizy wskazują na pozytywne nastawienie respondentów do działalności agroturystycznej oraz na ich zaangażowanie w realizację konkretnych działań zmierzających do podjęcia tego typu aktywności. Niestety można mieć pewne obawy, czy napotkane w praktyce bariery istniejące w trakcie tworzenia i funkcjonowania gospodarstwa agroturystycznego nie utrudnią realizacji planowanych zamierzeń.

Podsumowanie

Współcześnie rolnicy odznaczają się dużą aktywnością w poszukiwaniu dodatkowych źródeł dochodu. Spośród różnych rodzajów działalności pozarolniczej agroturystyka obecnie na obszarach wiejskich Polski południowo-wschodniej jest rzeczywistym źródłem dochodów ludności.

Świadczenie przez rolników usług agroturystycznych wpływa pozytywnie na dochodowość gospodarstw rolnych. Przeciętnie agroturystyka w Polsce południowo-wschodniej tworzy 20–30% dochodów gospodarstw rolnych. Niemal 6% właścicieli badanych gospodarstw określiło wzrost dochodów z agroturystyki na 40–50%.

Jest ona coraz chętniej podejmowana przez rolników szczególnie na obszarach atrakcyjnych turystycznie. Możliwości jej rozwoju zależą od wielu różnorodnych czynników. Niestety pozytywne oddziaływanie czynników sprzyjających rozwojowi agroturystyki jest hamowane istnieniem wielu barier. Od możliwości ich pokonania w znacznym stopniu zależy powodzenie rolników podejmujących i prowadzących przedsięwzięcia agroturystyczne.

Ankietowani rolnicy odnoszą się do działalności turystycznej z zainteresowaniem, a niektórzy z zauważalnym entuzjazmem. Pełne badania i wnikliwa ocena wielkości dochodów oraz ich struktury wymuszają wprowadzenie rachunkowości w gospodarstwach rolnych. Jedynie wówczas można będzie dokładnie zbadać ich kondycję ekonomiczną. Uzyskanych wyników z przeprowadzonych na potrzeby niniejszej pracy badań nie można uogólniać dla całej zbiorowości gospodarstw agroturystycznych funkcjonujących w Polsce. Niemniej przedstawiają one pewien wycinek badań dotyczących dochodowości gospodarstw rolnych, a więc problemu trudnemu do diagnozy. Agroturystyka ze względu na dochód z niej osiągnany jest działalnością coraz bardziej akceptowaną przez rolników oraz mającą coraz częściej udział w ogólnych przychodach gospodarstwa.

Literatura

- Bański, J. (2000). Rolnicze obszary opóźnione w rozwoju. *Czasopismo Geograficzne*, 71 (1), 3–21.
- Bański J. (red.). (2016). *Atlas obszarów wiejskich w Polsce*. Warszawa: IGiPZ PAN.
- Bednarek-Szczepeńska, M., Bański, J. (2014). Lokalizacyjne uwarunkowania oferty gospodarstw agroturystycznych w Polsce. *Przegląd Geograficzny*, 86 (2), 243–260.
- Dębniwska, M., Tkaczuk, M. (1997). *Agroturystyka – koszty, ceny, efekty*. Warszawa: POLTEX.

- GUS (2012). *Charakterystyka gospodarstw rolnych. Powszechny Spis Rolny 2010*. Warszawa: Główny Urząd Statystyczny.
- GUS (2015). *Dochody i warunki życia ludności Polski. Raport z badań EU-SILC 2014 rok*. Warszawa: Główny Urząd Statystyczny.
- Jasińska, E. (2008). *Indywidualne gospodarstwa rolne w świetle danych rachunkowych z lat 1952–2001*. Warszawa: Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej – Państwowy Instytut Badawczy.
- Musiał, W., Wojewodziec, T. (2009). Regionalne zróżnicowanie rolnictwa rodzinnego (wybrane aspekty). W: *Problemy społeczne i ekonomiczne drobnych gospodarstw rolnych w Europie*. Kraków: CDR.
- Pałka, E. (2004). *Uwarunkowania i kierunki rozwoju agroturystyki na Kielecczyźnie*. Kielce: Wydawnictwo Akademii Świętokrzyskiej.
- Pałka, E. (2014). Wpływ otoczenia instytucjonalnego na rozwój gospodarstw agroturystycznych w wielofunkcyjnym regionie Gór Świętokrzyskich. *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Przyrodniczego. Seria Rolnictwo*, 599 (CVIII), 29–42.
- Sznajder, M., Przezbórska, L. (2006). *Agroturystyka*. Warszawa: Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne.
- Wilkin, J., Bład, M., Klepacka, D. (red.). (2006). *Polska strategia w procesie kształtowania polityki Unii Europejskiej wobec obszarów wiejskich i rolnictwa*. Warszawa: IRWiR PAN.
- Wojciechowska, J. (2006). Bilans efektów rozwoju agroturystyki. *Turyzm*, 16 (2), 65–74.
- Wojciechowska, J. (2009). *Procesy i uwarunkowania rozwoju agroturystyki w Polsce*. Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.
- Woźniak, A. (2005). Socjologiczna analiza turystyki – poszukiwanie syntezy. *Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Gospodarki w Bydgoszczy. Turystyka i Rekreacja*, 3, 45–52.
- Zawadka, J. (2010). *Ekonomiczno-społeczne determinanty rozwoju agroturystyki na Lubelszczyźnie (na przykładzie wybranych gmin wiejskich)*. Warszawa: Wydawnictwo SGGW.

THE IMPORTANCE OF AGRITOURISM IN INCOME OF GENERATION OF FARMS ON THE EXAMPLE OF SOUTH-EASTERN POLAND

KEYWORDS

agricultural farms, agritourism, rural areas, south-eastern Poland

ABSTRACT

One of the activities in rural areas, except agriculture, is agritourism. It goes very close to agriculture. The article is evaluation attempt of importance of agritourism as a factor of rural activation and the source of alternative income in rural areas in south-eastern Poland.

The study presents analysis of survey research concerning, among others, assessment of the opportunities agritourism business and income made from it.

In this scientific work it was also included an evaluation of development prospects of agritourism in the surveyed area of south-eastern Poland.

The development of this activity brings farmers some new incomes. Such form of earning money is very popular among farmers in many countries, even the richest ones.

Average, agritourism in south-eastern Poland creates from 20 to 30% of farm income. Almost 6% owners of surveyed farms has determined growth of income coming from agritourism for 40–50%.

JEL CODES

Z3, O4, R11

Translated by Ewa Pałka-Lebek